

## VII.

### Tržičan.

Vsa vas je dobro vedela, da ga na svetu ni hudobnejšega človeka od Vrbarjevega Matevža. V mladosti je bil pretepač. Pri neki priložnosti, ko je hotel Ramovševemu Martinu nož v trebuh poriniti, se mu je spodrsnilo, in zvrnil se je po zemlji. Martin pa je tedaj tudi potegnil svoj nož in onemu na tleh odrezal desno uho, da ga je od bridkih bolečin takoj zapustila življenja zavest.

«Uho si pridržim», je dejal Martin veselo, «sicer si ga Matevž zopet na sencè prišije ter se obvaruje vsake škode!»

Od tedaj je Vrbarjev Matevž hodil brez desnega ušesa, kakor svetopisemski hlapec, kateremu je apostelj Peter odsekal pregrešno uho.

Nekdaj sta se Tinče Muha, znan pijanček, in pa Matevž prepirala zavoljo poti do studenca. In ko je bil Muha Matevžu že vse povedal, kar se mu je hudega in grdega dalo povedati, se je ponosno postavil pred njega, ga pogledal temno ter zakričal z globokim zaničevanjem: «Brez ušesa ne pojdeš v nebesa!»

Od takrat so te sicer nedolžne besedice Matevžu na plečih obvisale, in ni ga bilo dneva, da bi jih ne bil slišal. Če smo ga vaški otročaji opazili, ko je hosto pobiral, smo se hipoma po gošči razdelili ter se poskrili za drevesi. In

kadar se je naš brezušesnik priplazil v naše središče, tedaj se je pričelo izza dreves, tu tanko, tam debelo, tu visoko, tam nežno, tu rahlo, tam razburjeno: Brez ušesa ne pojdeš v nebesa!

In Matevž se je srdil in Martina je klel. A še tedaj mu ni odpustil, ko mu je ta na smrtni postelji z vsemi božjimi prisegami zagotavljal, da je odrezano uho zakopal v sveto zemljo na pokopališču, «da človeško meso ni segnilo v posvetni prsti.»

Ker je bil Matevž okrog ušes tako čuden, ga ni hotelo v vasi nobeno dekle. In ko je Tratarjevo Rotijo, kateri so gledali krivo izpod čeljusti zobje in ki je bila najgrša ženska v devetih farah na okrog, povprašal, če ga hoče v zakon, je odgovorila zbadljivo: «Ko bi ti že bili odrezali eno nogo, ali eno roko, potem bi te vzela. Ali brez ušesa! Ne morem!»

Končno jo je Matevž urezal na Žirovsko. A obraz si je obvezal z ruto, kakor da bi ga zobje boleli, tako da se mu ni videlo uho, — ki se mu tudi brez rute ni videlo! V istini se ga je prijela že bolj priletna žirovska ježica, s katero je stopil pred oltar. Ali zobje so ga boleli toliko časa, dokler ni gospod Andrej dovršil svetega obreda. Potem pa si je Matevž sredi cerkve odvezal robec, pokazal ženi golo svojo desno stran ter dejal hudobno: «Marušica, tega ušesa pa nimam!»

Ona pa mu je tudi sredi cerkve hladno-krvno odgovorila: «No, če bi te bila zavoljo lepote jemala, bi te tako ne bila vzela! A vzela sem te zavoljo kože in zavoljo tiste kravice, ki jo imaš pri jasliah!»

In oba sta bila zadovoljna!

\* \* \*

Da tak zakon ni imel božjega blagoslova, to se vé. Mati gospodinja je bila lena in najrajša je ležala na peči. Matevž je moral še celo zakuriti, če se je hotela skuhati južina ali večerja. Mnogokrat, ko smo stopali mimo veže njegove, smo ga videli, kako je molil svoje noge iz peči, ter čuli, kako je pihal v nji. Kadar pa je zanetil ogenj, je zlezel zdihujé z ognjišča, popadel srdito že močno obrabljeno polence ter hitel v hišo, kjer je ležala «ona» na peči. In s polenčkom ji je preštel kosti — a ženska se je dala tepsti ter je prespavala dan za dnevom na peči.

«To ni nič!» je dejal Matevž nekega dne, «to ni nič! Človek ne vé, čemu je oženjen! Jaz si bom sam napravil otroka!»

Oprtil si je tisti košek, s katerim je zahajal pomladi prašičke kupovat po pogorju, in je odšel v Trst, kjer so tedaj še otroke prodajali. Čez teden dni je prinesel v resnici v košu otroče, šibko, slabotno, katero je potem raslo, kakor trava na zemlji razsušeni. Tega otroka je Matevž

vlačil okrog, izkazoval mu ljubezen, kakor rod-nemu otroku, ter ga pital na vse kriplje, da se nam je že preveč zdelo te ljubezni.

«Tomažek! Moj Tomažek!» mu je bila vsaka druga beseda, kadar je govoril z nami. Otrok je rasel; a bil je tenak kakor bilka na njivi in bledih lic. S seboj pa je nosil dvoje lepih oči, ki so mu izpod rumenih las zrle v svet, kakor zre modro cvetje iz rumene pšenice.

Že tedaj, ko je Matevž še rad imel otroka, že tedaj se nam je smilil ta otrok prav močno. In dejali smo, da ga bode umoril.

A umoril ga je tudi!

Morda v petem letu svojega zakona, — Bog ve, kako se je primerila ta nesreča — je dobila mati Vrbarjeva otroka, ali nekaj tacega, kar je ona otroka imenovala. Če vam povem, da je bilo to otroče podobno — materi in očetu, potem mi ni treba še posebej naglašati, da je bilo to otroče prav grda stvar. Okrog ogle domače hiše je letalo v raztrgani, umazani srajci in z razritimi lasmi. Kričalo je pri vsaki sapici in se silno drlo, če smo mi vaški otročaji tu in tam, mimo hodeč, to grdobo «malo udarili». In ko je bilo staro komaj šest let, je klelo že kakor voznik na cesti. No, pa smo ga topli, če smo ga le mogli.

Matevž je rad imel tega svojega otroka, in če je malo zakričal zunaj, je planil iz hiše, razvnet in plašan ter skrbno povpraševal: «Kaj ti je, Tinče! Tinče! Moj Tinče!»

Od tistega časa, kar se je bil pri Vrbarjevih rodil domači otrok, je postal tržaški Tomažek velik revež. Brezušesni Matevž je hipoma zgubil vso ljubezen, katero je poprej gojil do tega otroka. Zavidal mu je vsak grižljaj ter ga redil in pasel bolj s palico nego s kruhom. Gotovo ni zatonil dan, da bi ga ne bil pretepel enkrat ali dvakrat. Oblačil ga je skoro na isti način, kakor se oblači lilija na polju, ki nima nobene obleke.

Šibko otroče je moralo trdo delati ter prenašati bremena, da so kar pokale kosti v njem. Kar je ostalo brez udarca pod Matevževo roko, to sta pretepla potem mati gospodinja in pa Tinče, moj Tinče! Nekega dne je prinesel domači sinček novo brezovko domov. Poskusiti jo je hotel na Tomažkovi koži. A ta je stekel ter hotel rešiti svoje meso, kakor je tako navada pri človeških bitjih. Tedaj bi vi morali videti Matevža, kako je planil za otrokom, ga ujel, potisnil med kriva svoja kolena ter dejal rahlo: «Tinče, zdaj ga pa le!»

In Tinče je tepel. Mati Žirovka mimo prišedši pa je tudi zagodla: «Le ga! le ga! le ga!»

Samo dva dneva sta bila v letu, v katerih se je smel Tomažek do sitega najesti. To sta bila tista dneva, ko je Matevž pri gospodu Andreju prejemal tržaške denarje.

Tedaj je vteknil otroka v nedeljsko Tinčeto obleko ter ga vlekel v vas h gospodu

Andreju. Med potjo pa mu je stokrat povedal, da ne sme imeti solz v očeh, kadar bodeta stala pred gospodom.

Stopivši v gospodovo sobo je nagnil Matevž glavo, si razlil po obrazu rahlo milobo, prijel otroka za roko in govoril takole: «Gospod duhovni oča, otročička sem pripeljal! To ubogo otroče, iz krščanskega usmiljenja sem je vzel k sebi, in sedaj je redim in pasem! (Tomažek poljubi gospodu roko!) Gospod duhovni oča, tako ga imam rad, prav tako, kakor bi bil moj! In koliko sne, gospod čestiti oča! Letošnjo zimo mi je pozobal dva mernika suhih hrušek, tistih sladkih repnic, ki se kakor led tajajo pod zobmi. (No, tista hruška, ki rase takoj za hišo in se naslanja na streho!) In potrl mi je dve četrtnici orehov! Kaj se hoče, kaj se hoče, otrok rad je — in človek ima dobro srce! Tomažek, poljubi gospodu roko!»

Komaj pa sta prišla od gospoda, je premenil Matevž takoj svoj obraz. Otroka je spodil osorno domov, sam pa jo usekal v gostilno ter ondi zapil polovico tistih tržaških denarjev. Zvečer se je prilomil vinjen pod svojo streho, po mizi metal denarje, kar mu jih je bilo še ostalo, proklinjal vse «Tržacane» ter končno prilomastil v temno, mokro sobo, kjer je spal Tomažek na plesnivi slami. Z udarci je probudil spečega otroka ter ga pretepel, da je vedel, «kako se jé kruh zastonj».

In na peči se je oglasila «ona» ter kričala:  
«Le ga! le ga!»

A tudi Tinče se je dvignil v postelji in raztegnil široka svoja usta: «Oča, le ga! le ga!»

To je bilo življenje! In to leto za letom!

\* \* \*

Končno je v istini pričel umirati. V deželo se je bila povrnila pomlad. Po dolini se je žarilo vse pod sončnimi žarki; modra voda se je vila med zeleno livado; po cesti, snežnobeli, so podili vozniki svoje vozove, kričali ter čutili v svojih žilah novo življenje.

Na rebri poleg Vrbarjeve hiše pa je ležal Tomažek in same kosti so ga bile. Oslabel je bil tako, da ga noge več niso nosile. Obsevali so ga sončni žarki ter mu razgrevali tisto malo krvi, ki se mu je pretakala po bolnem telesu. Koprneče se je oziral v dolino, kjer smo skakali zdravi mi otročaji, lovili ribe po potoku ter iskali ščinkovčevih gnezd po vejah. Nihče se ni menil za njega. Pod hruško je ležal in stradal in pričakoval zadnjega trenutka. Bog ve, ali se je kdaj zavedela uboga ta stvar, kako grozno krivico so mu napravili tisti, ki so ga v pregrešni ljubezni rodili v življenje?

Hodile so mimo vaše ženice.

«Ali te kaj notri boli?» je povpraševala Maruša Repulja. «Če te kaj notri boli, potem

vzemi zdaj pa zdaj šop trave v usta in zveči. Tisto pomaga!»

In šla je mimo!

«Kaj pa glava?» je zdihovala Mica Zdihovalka. «Tudi ni dobra? Hov! hov! najbolje bo pač, če umrješ, sirota uboga!»

In šla je mimo!

«Kaj pa želodec?» je hotela vedeti Marjeta Togotulja. «Ali moreš kaj jesti?»

Ko ji je bolnik povedal, da bi rad, prav rad jedel, če bi kaj imel, je odgovorila dobrovoljno: «No, no, potlej pa še ni tako slabo! Če še ješ, potem še nisi pri koncu!»

In šla je mimo!

Tako jih je prišlo mnogo; vsem se je smilil, a nihče mu ni prinesel koščeka kruha, da bi mu potolažil sestradani želodec.

Napočila je jesen in dozorel je sad po vejevju. Nekega dne sem prišel na Vrbarjev vrt, «gledat, kako umira Tržačan». Sonce je močno pripekalo. Zastokal je pod hruško, da je žejen. Ko je pil iz lončka, se mu je uprlo oko na vejo, kjer je visela rumena hruška.

«Ves dan jo že gledam! Ali pasti neče!» je zdihnil. V tistem hipu je potegnil piš in rumen sad — je cepnil na zeleno travo.

«Daj jo meni! daj jo meni!» Proseče je sklenil tanke ročice. Prinesel sem mu hruško. S prestrastno slastjo je zasadil zobe v njo. Tedaj je prisopel po rebri navzdol Matevž ter



imel oprtan koš otave. Takoj je posadil koš na zemljo, planil k bolniku in se zatogotil: «Kaj? Ti mi boš sadje pojedal, lenoba lenobasta!»

Že ga je hotel pretepstati. Takrat pa je prinesel slučaj odnekod čevljarčka Sadarjevega Korla. Kakor sapa je bil pri starem grešniku, ga podrl na tla ter ga po vseh pravilih poštenih preteptov do dobrega premlatil. Potem pa je odšel z zavestjo, da je izvršil zaslužno delo.

Matevž se je ječé vzdignil ter si brisal kri z obraza. Ondi na njivi je kopal Zavratarjev Mihola. «Miholica!» je zastokal, «ali si videl?»

«Vidiš, Matevž», je odgovoril oni, «kadar nečem, da bi videl, tedaj ne vidim. Danes ne vidim! Ničesar nisem videl!»

«Pa si vender kaj slišal?»

«Vidiš, Matevž, kadar nečem, da bi slišal, tedaj tudi ne slišim ne! Danes ne slišim! Prav ničesar nisem slišal!»

In tako Vrbarjev Matevž še tožiti ni mogel, ker Zavratarjev Mihola tisti dan ničesar ni videl, niti slišal.

Ponoči potem pa je umrl tržaški Tomažek.